Вольная Беларусь

Цэна асобнага № 15 кап.

Умовы падпіскі на 1917 год.

За 1 м.	За 2 м.	За 3 м.	За 4 м.	За 5 м.	За 6 м.	За 7 м.	За 8 м.	За 9 м.
1. 50	3 р.	4 р	5 р.	6 р.	7 р.	8 р.	9 р.	10 р.

Падпіска прымаяцца толькі с 1-го чысла кожнага месяца.

Перамена адрэсу—50 коп. Пры зьмені адрэса конча прыкладаць стары адрэс.

Рукапісы павінны быць чытэльна напісаны і толькі з аднаго боку паперы. Кепска напісаныя рукапісы ні чытацца, ні друкавацца ня будуць.

На ліставаньня, перасылку рукапісаў і іншыя адказы-павінны прыкладацца маркі.

Газэта палітычная, эканамічная і літэратурная.

Год выданьня I.

Адрэс рэдакцыі і адміністрацыі: Мінск, Захараўск. 18

Умовы друку абвестак:

(На IV боку газэты) за 1 радок шпальту 40 к. за 2 рад. 80 к. за кожны раз.

Асобам, шукаючым працы — 1 руб. за 3 радкі за адзін раз.

№ 8. 1917 г. Пятніца Выходзіць двойчы на тыдзень. 21 ліпня 1917 г. № 8.

Пара зьвярнуць увагу.

Шмат хто спадзяваўся і да гэтага часу спадзяецца, што ў сваіх нацыянальных дамаганьнях стрэне прыхільнасьць і дапамогу сярод расійскага (маскоўскага) грамадзянства. Думалася, што ў нацыянальным уціску вінавата адно самадзяржавіе, а інтэлігэнцыя вялікаруская тут ніпрычынна: што яна гэтаму ніколі ні спачувала, а толькі моўчкі пераносіла гвалт і паняверку. Здавалася, што трэ' скінуць самадзяржавіе, і жаласьлівая маскоўская інтэлігэнцыя рынецца к нам на падмогу, паможа устаць нам на ногі і тым зьнішчыць цяжкіе скуткі царскага панаваньня. Але гэта памылка. Шырокі украінскі рух паказаў, што маскоўскае грамадзянства наскрозь цэнтралістычна, што таёмна спачувала яно ні нам, а самадзержавію, і лічыцца толькі с сілай, толькі з голым, моцна падкрэсьляным фактам. У гэтым сэнсі высказаліся усе расійскія газэты, і нацыянальны рух выклікаў у іх ніздаваленьня і нават пагарду. Украінскі унівэрсал голасна сьведчыць, што чакаць падмогі і спачуваньня адтуль ні мае пад сабою грунту. І характэрна, у той час, як украінскі рух дзён колькі ні зыходзіў з аркушаў расійскіх газэт, ні водная з іх нават і словам ня заікнулася а беларусах. такік іх на сьвеці ня было, такік Беларусь саўсім ня істнуе. Яны паважаюць толькі сілу і рахуюцца з голым, моцна падкрэсьляным фактам...

Праўда, ніпрыхільнасьць сваю да нацыянальнага руху маскоўскае грамадзянства тлумачыць тым, што разважаць свае уласныя, хатнія спрэчкі цяпер ні на часі, што цяпер бязладзіца, вайна і т. д. На жаль, аргумэнтацыя іх саўсім ніпраканалая і больш падобна да нiўдалае агаворкі і ухіляньня, чым на адкрыты брацкі адказ. За вайну цяпер хаваецца кожны, хто мае крывые думкі і ня можа проста пазіраць у вочы. Вайна—гэта тая фартэцыя, адкуль сьмела страляюць усе, каму страляць хочыцца: рэакцыанэры і паступоўцы, рэвалюцыанеры і кансэрватысты. Вайна усяму замінае і усяму... памагае. Хіба ні вайною палохалі нас тые, хто баяўся рэвалюцыі? Хіба ні казалі нам, што было-б варьяцтвам упчынаць рэвалюцыю, покі ні скончыцца вайна, і хіба рэвалюцыя адбылася і адбываецца ні ў час ваеннай калатніны?

Хіба васьмігадзінны дзень працы, гэта вялікае вагі сацыяльнае (грамадскае) пытаньне, заведзяна ні цяпер, ні ў час вайны? Ласьня здавальненьне справядлівых жаданьняў ні ўзмацняе сілы дзяржавы, ласьня згода і супрацоўніцтва ні павялічвае працаздольнасьці грамадзянства?.. Не, вайна тут ні замінае і мае такі сэнс, як «ў вагародзі лябяда,а ў Кіеві дзядзька». Вайна тут прышлятаецца дзеля таго, каб шляхэтна ухіліцца ад ніжаданае справы...

Трэба памятаць, што кожны учынак, кожная падзея мае сваю філёзопію, і усё што робіцца на сьвеці, дык рупіцца мець свой ўласны грунт і апраўданьне. Каб даведацца аб тым, чым была выклікана расійская ніпрыхільнасьць да нацыянальнага руху,—сапраўды вайною, ці чым інчым, цэнтралістычнымі звычкамі, напрыклад,—дык нам трэба азірнуцца назад і глянуць на тое, як стасавалася расійская інтэлігэнцыя да нідзяржаўных нацый да гэтага часу і чым яна выявіла сваё спачуваньне да нацыянальнага руху у сябе дома, пад бокам, хоць-бы да нас, беларусаў, напрыклад.

Маскоўская, або вялікаруская інтэлігэнцыя цікавілася усім, толькі ні сваімі суседзямі, толькі ні беларусамі і ні украінцамі. Бліжэйшая сястра наша па крыві, мові і гістарычнай долі—Украіна, наўмысьля, дзеля інформацыі (азнаемленьня) выдавала асобны журнал, як-бы кажучы: «схамяніцеся, панове-брацця, мыж-ж тысячу раз цікавей готтэнтотаў і батакудаў, лёс каторых так пільна займае вашую думку»! І дапраўды, калі уважна перагартаць маскоўскую літэратуру, дык нідзе ні спаткаеш таго, каб яна сапраўды цікавілася тым: хто гэта беларусы, які іх край, што тут за людзі, якой мовай гаворуць, чаго яны хочуць, куды ідуць, чаго дамагаюцца і чаму... маўчаць. У гэтым сэнсі маскоўская інтэлігэнцыя моўчкі трымалася таго нагляду, які вытварыўся яшчэ с часоў маскоўскага князя Івана Каліты. Беларусь-гэта «вотчына», тая самая Яраслаўская губэрня, толькі с асобнаю назваю. І калі часам траплялі да нас гісторыкі ці лінгвісты, дык яны ўжо наўперад пэўны былі, што стрэнуць тут сваіх «тульскіх мужычкоў», толькі с цікавымі асобнасьцямі. Тут людзі дзэкаюць, спраўляюць купальля, ходзюць з гвяздаю на каляды, а па-валачобнаму на вялікадня; загаворуць—дык уцяміць трудна. Заміж г а с п а д з і н—п а н кажуць, заміж з д р а в с т в у й—д з е н ь д о б р ы даюць, і ў размові з бабамі можна аб т р э с ц ы дачуцца,—аб тэй самай праклятай т р э с ц ы, каторая таемніцаю стырчыць у летапісах «іскані маскоўскіх» і турбуе голаў вучоным аж да нашага часу. Цікавы край, цікавые людзі, і маскоўскіе вучоные шчыра і сумленна разглядалі нас праз свае маскоўскія акуляры, адтрыманые у спадшчыну ад розных Іванаў, князёў маскоўскіх. Што Беларусь паўтараста толькі год, як прылучана да Масквы, што яна мела сваё магутнае гасударства, сваю культуру, асьвету і навуку, што беларускія вучоные ні мала працавалі дзеля асьветы маскоўскага царства, што сама граматыка іх пабудавана на грунці беларускае мовы,—гэтым яны ні цікавіліся, гэтага яны ніколі ні таркаліся і абыходзілі навокала. На што яго чапаць, калі яно маўчыць і ні варушыцца, і так прыемна аглядаць чужое дабро, як сваю маентнасьць, багацьце і пыху.

Тым часам, ні магла-ж маскоўская інтэлігэнцыя ні бачыць, што у нас штось дзеяцца нідобрае. Паўтараста год Беларусь маўчыць, паўтараста год стаіць тут магільная ціша. Няўжо «благоденствують»? Дык тады нізразумела, чаму абы дэпутат з Беларусі, дык царскі прыхвасьцянь; што ні цёмная сіла, дык родам дзесь з гэстага боку...

Царызм будаваў сваю моц на абрусіцяльстві і уціску нідзяржаўных нацый. Перэкінчыкі і рэнегаты былі кайданамі на нагах паступовага (прагрэсіўнага) і рэвалюцыйнага грамадзянства; нацыянальны уціск валтузіў і затрымовываў поступ культуры і прагрэсу; нідзяржаўныя нацыі заўсюды кішэлі чорнымі сотнямі, на здраднiках і рэнегатах трымаўся царскі трон, а маскоўская інтэлігэнцыя, змагаючыся с царызмам палітычна і сацыяльна, пра абрусіцяльства і нацыянальны зьдзек маўчала. Уся прамысловасьць нашага краю сьцягвалася к цэнтру, залезныя дарогі гэтак сама: ні ядынай вышэйшай школы на цэлы край, на цэлы дзесяцімільённы народ, а маскоўская інтэлігэнцыя, турбуючыся аб народнай прасьвеці, пра унівэрсіцет на Беларусі маўчала. сьвядома маўчала пра цэлы край.

На шляху нацыянальнага зьдзеку, самадзержавіе ні стрэчала сабе перэшкоды. Мала таго, расіец, выхаваны на славэтных традыцыях «собирателей земли русской» і трапіўшы да нас у заработкі, дабрахвотна памагаў нішчыць душу беларускага народу.

Расійскае самадзяржавіе трапіла да нас у той час, як усе вышэйшые станы і інтэлігэнцыя нашага краю былі спалёнізованы (апалячаны). Заставаўся адзін цёмны, забіты народ. Трэ было даць яму інтэлігэнцыю, надзяліць загадчыкамі, і яно напасылала сюды сваіх чыноўнікаў, паноў зямлеўласьнікаў ды злучна з імі распачало сваю душагубскую працу. Надарованые маёнткамі памешчыкі і пасадамі чыноўнікі, па сумленьню аддзячылі ласкаваму самадзяржавію. Яны стараліся ні за страх, а на сумленьню, як іх пенька ня трэснула.

Але самадзяржавіе разумела, што адным наводным, чужым элямэнтам многа ні зробіш. Народ заўсюды будзе кастрыцца на чужанцоў і ні так пакорліва пойдзе за імі, як таго бажаецца. Трэба закрасіць чужынцаў мейсцовым элямэнтам, тутэйшымі людзьмі, тагды справа пасуняцца лагодняй і скутачней. І распачынаючы сваю сатанінскую працу, самадзяржавіе, як той злодзяй у свае ахвяры, перш-наперш вырвала у народа яго язык, яго мову, роднае слова. Дзеля гэтага, забараніла вучыць, чытаць і друкаваць па-беларуску і выгнала спрадвечную мову нашу з усіх інстытуцый краю. Даляй, набудавала школ-казёнак, дзе атручвалі розум дзіцячы пагардай і зьдзекам з беларушчыны і выраблялa фанатычных абрусіцяляў і верных памоцнікаў сабе і сваім наймітам.

Народ і скардзіцца ня мог. Чужой мовай гора ні выкажэш, чужым словам жалю ні выламыш. Запякаліся вусны ад смагі, рвалася сэрца ад болю і мукі, а народ маўчаў і нават плачам ня мог паклікаць людзей на ратунак, зьвярнуць на сябе увагу людзкую. Запанавала магільная ціша. Толькі калі-ні-калі смяртэльны спакой прасякаўся шайтанскім рогатам чорнае соткі і ачумелымі скокамі здраднікаў і рэнегатаў роднага краю. А народ маўчаў, і толькі змарнелыя вочы яго адбівалі нівыказаную муку, пякельную пакуту і сусьветнае гора. Але хто бачыў гэта? Хто, жаласьлівы, прынёс яму слова уцехі, хто мог абагрэць яго ляскаю, сьветлай надзеяй і спадзяванкай, калі родныя дзеці пакінулі яго і абыходзяць навокала, як біблійныя людзі Іова.

А маскоўская інтэлігэнцыя моўчкі пазірала на агонію нашай старонкі. Родная мова—родная школа,—гэта там заграніцай; нацыянальны зьдзек і паняверка—кепска там, дзе немяц катуе славянаў. А дома гэта «славянскіе ручьи сливаются въ русскомъ морѣ», гэта «собирается Русь во едино». Стогн і енк нідзяржаўных нацый,—гэта брацкі гімн на банкеці злучэньня. Паўтаравяковая беларуская ціша,—гэта «благоденствіе подъ сѣнью россійской культуры»...

Цяпер пытаньне ні ў тым, ці спачувае нам маскоўская інтэлігэнцыя ці не. На спачуцьці гісторыя ні будуецца. Гістарычная чыннасьць грунтуецца толькі на сілі, а грамадзянскі лад выробляецца умяркаваньнем (соотношеніемъ) яе. У гэтым выпадку людзі рахуюцца толькі с фактамі. У змаганьні за сваю нацыянальную самабытнасьць, за свае нацыянальнае істненьне, ніхто нам ні паможа. У нашай справі мы сабе і работнікі і памоцнікі, і у справі ўласнага вызваленьня павінны чэрпаць сілу, веру і надзею.

Нацыянальнае вызваленьне—гэта барацьба культур. Само разуменьне гэтае справы паказвае, што той, с кім боруцца, на моцы свайго змаганьня ні можа перайсьці на бок працаўніка. Беларуская культура вальчыць на два бакі,—на польскі і маскоўскі, і было-б дзяціцтвам думаць, што прэдстаўнікі тэй ці другой культуры далучацца да нас ды стануць біць самых сябе. І калі мы хочам жыць на сьвеці, калі хочым быць беларусамі, калі нам сапраўды працiўна рабіцца цэглай і кахляй на чужы будынак, на чужую славу і пыху, дык мы павінны нібаўна, цяпер-жа злучыцца ў адну згодную, моцна злучаную грамаду, павінны стварыць ядыную, моцную, як мур, сямью беларусаў і згодна наўстаць на абарону сябе, свайго гонару і нацыянальнага істненьня.

Гісторыя вучыць, што раз змаганьне паўстала, дык ня спыніцца ніколі, покі ні даб'ецца перамогі, покі распачатая борка ні скончыцца вызваленьням пакрыўджанага, зьняважаннага і абяздоляннага. Перашкоды на гэтым шляху толькі распаляюць хцівасьць, валтузюць і злуюць і нахіляюць людзей на прыкрые учынкі, але жаданых скуткаў ні набіраюць. Ідэя гвалту ні баіцца, і сьвятло вызваленьня блішчыць людзям вечна.

Дык выходзьма на работу! За нас гісторыя, культура, прагрэс; нам дапаможа ніўхільнасьць гістарычнай паступовасьці і вялікая ідэя нісьмяртэльнасьці нацыянальнага пачатку. Нацыянальнасьць—гэта крыніца, гэта вечны калодзіж людзкога багацьця, цнот і развою ўсяго чалавецтва. Космапалітызм—выдумка буржуазная, хітрая пагудка капіталістычнага ладу. Як імпэрыялізм—безадхланная жадоба уладаць адным усёю зямлёю, так і космапалітызм ёсьць хітрыкі прамысловасьці, капіталізму. Тым, хто дамагаецца уладаць сусьветнымі рынкамі, карысна зрабіць увесь сьвет шэрым і мутным, бо ў каламутнай вадзіцы ямчэй рыбу лавіць.

Нацыянальнасьць—вот грунт дэмакратыі. Толькі праз нацыянальнасьць, праз захаваньне крыніцы прагрэсу, мы трапім да згоды, у сьвет братэрства і

сацыялізму. Толькі праз нацыянальнасьць людзі дайшлі да сучаснае вышы культурнаго разьвіцьця. Нацыянальнасьць ствapae усё: навуку, штукарства і літэратуру.

Толькі стаўшы на грунт нацыянальнай культуры З. Эўропа вышла із цемры барбарызму на шлях сьветлай паступовасьці. Толькі на грунці роднай культуры мог зьявіцца Толстой, Шэкспір, Сэрвантэс ці Геттэ; толькі англіцкая культура магла спарадзіць Дарвіна, а нямецкая дала нам Канта.

Так вучыць гісторыя.

Хто мае вушы слухаць, ніхай слухае.

Я. Л-к.

З ДАРОГІ.

Вот і станцыя, дзе мне трэба схадзіць с цягніка. Скора прывітаюся з роднаю старонкаю, буду ў родным кутку.

Саскаківаю з вагону і, ні заходзючы на вакзал, борздзінька бягу на вялікую дарогу, што вядзе да дому.

Як лёгінька іці! Самі бягуць ногі. Станцыя адстае і робіцца ўсё даляй і даляй. Шум і гоман чуецца слабей і слабей. Вот ужо і нічога ні чуваць...

Навокала пяшчанае поле, заросшае ядлоўцам. У перадзі—густы, вялікі, як сцяна, лес; направа—шырокі луг, а пасярэдзіні яго, як срэбная стужка, зьяе Нёман; налева—кусты ядлоўца цягнуцца далёка і дзесь ніўзаметкі сходзюцца с хвойнікам...

— Як маешся, родная краіна? Што цікавае мне прагамоніш?

— Р-р-у-у-у!—пачулася недзя далёка, як кароткі, дробны гром. Наляцела хваля ветру, і нудна зашастаў рыжы, зсохшы ядловяц. Пачуўся нямы адказ:

— Цяжка жыці мне на сьвеці! Крывёю зліты мае грудзі, парэзаны бомбамі і кулямі, скопаны рыдлёўкай на равы, уплецяны калючым дротам; многа людзей забралі ад мяне, многа зьнішчылі майго багацьця.

— Пацярпі, край родны, ажывеш! Зажывуць твае грудзі, вернуцца людзі, будзе і багацьце.

Чуецца працяжны гарматны стрэл.

Шырокая дарога увыходзіць у лес. Ня чуваць нешта знаёмаго сьпеву ляснога птаства. Ня шуміць знаёмым шумам вецяр па лесі. I сам лес адмяніўся. Многа пнёў, зломкаў, сухастою відаць у ём. Парадзеў ён, гальлём запаў; пааблышваны, асмаляны хвоі; дол пабіты конскімі капытамі. Шкода пышнага бору!..

Няўжо усюды так? Зварочваю набок і іду вузкай, зялёнай дарожкай. О, тут весяла! Птушкі сьпеваюць, аж лес разлягаецца. Зялёныя бярозкі і зялёна-сівыя асіны весяла шэпчуцца паміж сабою. Пахнуць чырвона-рабенькія галоўкі дзяцяліны і пералётніку. Пчолкі гудуць і зьбіраюць з іх мёд. Рад я, што гэткая дарога будзе аж да самага дому.

Вот і поле, а за узгоркам—наша сяло. Нёман гэтак сама агібае яго, той самы луг за Нёмнам і лес за сялом, а самога села—пазнаць трудна. Здаецца і хаты ні гэтак стаяць. Німа ні парканаў, ні частаколу. Усё паломана, пакрышана. На хатах падзёрты стрэхі, у іншых павыбіваны шыбы, паломаны дзьверы: гэта хаты уцякачоў...

Сустрэчаю старога Янку.

— Дзень добры, дзядзька!

— Дзень добры! А я, брат, ні пазнаў. Гляджу—які гэта чыноўнік ідзе.

— Ну, як вы тут жывеце?

— От, сяк-так кідаемся. Хто уцёк, хто дома застаўся, а хто і назад вярнуцца усьпеў. Ні соладка, брат, цяпер жывецца. Рашыліся усяго, папчышчвалі, параскідалі. Бачыш, якая у нас ціпер бязталковіца. Ды яшчэ дрыжыш заўсюды, каб і адгэтуль уцякаць ні давялося. Яшчэ ціпер асьвяціся, што салдат німа. А то — Вільна настаяшчая. Крык, зык, цясьнота, цягаюцца у ночы па вуліцах,—крычаць, сьпеваюць, спаць ні даюць. І вясковая моладзь распусьцілася. Нікога ня слухаюць,—што ты парадзіш? Надаела гэта вайна. Калі яна скончыцца?!

Доўга скардзіўся стары Янка на ціперашняе жыцьцё.

На вуліцы ідзе купка дзяўчат і хлопцаў. Гэ, хіба-ж гэта ні з нашага сяла! Што гэта за мода у вопратцы? А гаворка! Божа ты мой, якая ламачэчына! Ні слухаў-бы.

— Дзень добры, кажу.

— Здрасьцвіце!

— Што новага у вас? Як жывеце, як гуляеце?

— Нічаво асобеннага. Вочым ціпер скучна у нас. Раньше, як былі салдаты, заводзілі ігрышча, гуляньне, тэатр устроілі, а ціпер і забавіцца нечым. Калі ні на рабоці, то у хаці сядзі.

Затыкаю вушы і бягу хутчэй да дому, каб сапачыць з дарогі і ня чуць гэтага кламства.

* * *

Сумныя думкі апанавалі і ні даюць спакою. Хочыцца іці ня ведама куды. Хіба пайсьці у той дубняк, што по-над Нёмнам, ў той прыгожы куток, дзе калісь вясела гулялася.

Пышна разрасьліся дубы на прасторы. Моцна пусьцілі карэньня ў зямлю. Ня баяцца яны ні ветру, ні паводкі. Цэлыя векі стаяць яны тут. Пад імі густая, як кажух, трава. Рознакалеровыя красачкі блішчаць с травы. У гальлі дубоў сьпяваюць птушкі: у траве цьвіркаюць конікі. Нёман ахіляе гэты куточак і падае яму многа хараства і прыгожасьці. От дзе адпачыць, сеўшы пад тоўстым дубам!

Сонцэ ужо на захадзі. Сьцішыла. Толькі ціха шапочуць дубэ і плешчуцца хвалі у Нёмні. Хвалі бягуць адна за другою, бьюцца ў цёмны бераг, усхліпваюцца, шугаюць і, здаецца размоўляюць з магутнымі дубамі.

— Нівясёлае, братка, жыцьцё настала. Што гэта з людзьмі зрабілося? Бьюцца, рэжуцца самі с сабой ды яшчэ і да нас нешта маюць. Кідаюць бомбы, труцяць рыбу, брудзяць ваду. Людзі ўсё чужые, але і тутэйшые адмяніліся. Знаёмага слова ні пачуеш. Бывала, пачуеш родную песьню, дык сэрца млея ад радасьці. Пяе салавейка, пяюць і дзяўчаткі. А ціпер?.. Паслухайце. На беразі Нёмна, каля самых дубоў пехта выцягвае казліным голасам:

Гусар на саблю апіраўся.

Ну, ці хораша гэта? Выракаюцца роднае, спрадвечнае песьні. Пяюць чачаніну. Зараз самі сібе выракуцца!..

Заківаў галавой самы старэйшы дуб і кажа:

— Вот вы, хвалі, хоць і бегаеце усюды і чуеце многа, але паслухайце мяне, што я вам скажу. Я тут стаю, як на варці, ужо доўгі час. Шмат чаго чуў, шмат чаго й забыўся, але добра ведаю гэтых людцоў. Вы думаеце, калі гэтая дзяўчынка, выцягвае тонкім галаском «Гусара», дык яна назаўсюды адраклася свае песьні? Не, браточкі мае! Сягоння яна сьпевае так, бо з маскалём гуляе, а заўтра паляк стрэняцца,—засьпевае «пенкна то джэва ядловяц».

— Праўда, ці-ж мы ня чулі...

— Ну дык вот-жа бачыце. А сказаць папраўдзі, чаго ёй цягнуцца ціпер, калі дома работы процьма. Наўперад я гэтага ні бачыў. Асыпала-б бульбу, ці грады палола-б—ці мала работы у гаспадарцы...

— Гэта вучыцялька, шапнуў высокі, тонкі дуб.

— Усё роўна. Дык прачытала-б што-небудзь селянам...

У гэты мамэнт пачулася: «Въ полѣ вѣтеръ воетъ».

— Як ў полі вецяр вые, то яшчэ ні беда, але як ў галаве засьвішча, дык тагды будзе кепска. О-хо-хо!—уздыхнуў стары дуб і змоўк.

Пачало цямнець. Шэпты дубоў сьціхлі. Перастаў усхліпваць Нёман. Здаецца, замысьліўся ён нейкаю думкай. У траве закрычаў драч, моцна і траскуча. Здаецца, прысядаў ён, каб ямчэй выкрыкнуць. Закрычала перапёлка. Дзесь ў лозах засьвістаў салавейка...

Міхась Мяцёлка.

ЗЬЕЗД ДЭЛЕГАТАУ

ад беларускіх партыйных і грамадзянскіх арганізацый 8—10 ліпня у Мінску.

Першы дзень зьезду.

Першы сход дэлегатаў быў назначаны на 12 гадз. ў залі «Дваранск. Сабран.», але фактычна ён пачаўся пазьней. Сход распачаў тав. старшыні Нацыянальнага Камітэту П. Алексюк. У кароткай, але гарачай прамові ён

Галгофа.

Ні стогны маткі—радзіцялькі над магілай сына ядынаго раздаюцца.

Ні плач горкі дзеда сівога над куткам зруйнаваным нясецца навокала.

На вялікіх абшарах халоднай зямлі рухаецца грамада людзей.

Соняйка атуляна густым дымам пажарышч. Стрэлы гудуць па бакох, як птушкі сьмерці. Чырвоныя аграмадныя языкі абхапліваюць пякельным агнём гарады і сялібы.

У пакуці вялікай, людзі зліліся ў адну грамаду—адно сэрцэ, адна душа. Нібы заварожаныя пякельнікам поўзаюць яны ў холадзі, ў голадзі па зямлі...

Іх сьцяг—цёмная, караючая сьмерць.
Іх натхненьне—жудасная, страшная мука.
Іх эмблема—атрутнае, бязмежнае нішчасьце.
Забіваюць іх, і яны забіваюць.
Зьверы гэтага баяцца рабіць.

Пад небам туманным лунаюць плоймы жаху і пяюць песьні крыві і агня, песьні волава і залеза.

* * *

І пытаецца грамада ў сэрцы сваім:

— Дзе нашы прарокі? Дзе нашы збавіцялі? Дзе нашы вучыцялі шчасьлівага, згоднага жыцьця?

Шэпты...

Нібы шум прадбурны на моры, нібы гул ветру паўночнага паміж галін шчыр-бору высокага, нясуцца шэпты. Хвалямі плывуць у паветры, рвуцца з запечаных вуснаў людзкіх:

— Хрыстос ідзе... Хрыстос ідзе...

Ен паказаўся людзям...

Голас высьпеў ў грудзях балючых, вызваліўся, падымаецца ў выш, як гімн палягчэньня, як масянжовы зык шчырай малітвы ўсесьветнай...

Хрыстос ідзе...

Усе бягуць да Яго, усе...

Ідзе Збавіцяль людзей па зямлі у вопратцы белай...

У вачох добрых, прамяністых, гэтулькі жалю, гэтулькі болю...

Смутак ўсёй зямлі ў іх адбіваецца. Пакрыўджаннасьць і мука спавілі Яго душу...

І кажа грамада ў сэрцы сваім:

— Мы Яго распіналі пастаянна.

— Мы нясом Яму горкі трунак пакуты.

— Уся мэта жыцьця нашаго прыцьвіковываць Яго да крыжа.

— На ўсей зямлі мы Яму Галгофу робім...

* * *

Хрыстос ідзе...

Куды Ен павядзе грамаду вялікую? Якую новую навуку Ен ёй падаруе?

Цярновы вянец глыбока ў раны ўедаецца. Кроў капае, капае, хварбуючы Яго белыя вопраткі...

— Ці ведаеце вы, што вы робіце, о, дзеці мае?

— Чаму вас так агарнулі чары блудаў начных?

— Чаму пакрыла вас сваімі скрыдламі цемра магільная?

Ен хапаецца рукамі за грудзі і аглядаецца сумнымі вачыма ўвакруг.

Сьлёзы буйныя ліюцца без канца.

Стогны балючыя нясуцца з аднаго канца сьвету ў другі канец.

* * *

— Брат забівае брата. Выганяюць з родных куткоў старых і малых. Апаганіваюць матак разам з іх дочкамі. Рабуюць, грабюць потам запрацаваныя пажыткі. На цэлых багатых краёх засталіся адны каменьні і курганы магільныя.

— О, нішчасныя дзеці мае, вы бяз душы, бяз сэрца!

— Вы асьлеплі, аглухлі!..

* * *

Белыя вопраткі Яго робюцца зусім чырвонымі ад крыві.

Як шэпты плачучых ліраў, на лозах вавілонскіх льецца Яго голас:

— Сеяў Я шчырыя словы, як зерняты на голых каменьнях. На Мой кліч міласьці адазваўся глухі вокліч пустэльні. Стогнам балючым Маім ўторыць сьмех нячысьцікаў.

Голас Яго слабее. Вочы сумныя ў даль пазіраюць.

— Я вам нічога цяпер ні скажу. Бо думы, дзеці душы Маёй, радзіліся разам с соняйкам і будуць жыць датуль, пакуль неба на зямлю не ўпадзе. Маё сьветлае вучэньне лунае ў зорках паўночных, ў кветках пахучай жыватворнай зямлі, ў стромкіх хвалях марскіх і ў малітвах жаўранка ў паветры залацістым.

— Нібы тые каменьні дзікаго поля, ні хочэце вы Мяне зразумець. Нібы тыя бяздушныя, дуплістыя травы хіляецеся вы на ўсе бакі, ні маючы жаднай апоры.

Ен выстаўляе рукі ўпярод, на неба пазіраючы.

— Пакуль так будзе, Ойчэ Нябесны? Пакуль?

— Чаму-ж Ты іх стварыў гэткімі кволымі душой?

— Чаму-ж Ты іх кінуў ў морэ жыцьця, як пылінкі ў кіпучыя хвалі?

— Ні пакідай Ты іх так... ні забудзь... Яны-ж творы рук Тваіх...

— Я гатоў за іх вечна пакутаваць, да апошняго дня зямлі, бо яны няшчасныя, бяздольныя...

З. Бядуля.

СІРАТА ПРАХОР.

Нівядома мінуласьць Прахора. Ні бацькі ні маткі бедак ніколі ні бачыў. Якое і калі паслужыла здарэньне папасьці у чужую хату, к чужым людзям, ён ня ведаў.

Казалі людзі, што маці гэтаго сіраціны чужая, захожая дзяўчына, заблудзіўшыся у нізнаных пуцінах жыцьця, разлічылася с сьветам, пакінуўшы памяць мінулаго каханьня на беразі віраватай рэчкі. І с таго часу, казалі, што год, у поўнач, з дна рэчкі чуцен быў то плач, а то сумная песьня дзяўчыны загубіўшай жыцьцё.

Маленькага, хвораго, без роду, без імені сіраціну прыгарнуў да сябе бедак—парабак, ахрысьціўшы, даў імя Прахор.

Як дзікая хвойка, ўзрастаючы на каменнай глы-

прывітаў з'езд ад імяні Бел. Нац. Кам., вывіў усю важнасьць цяперашняго з'езду, умовы, сярод якіх прыходзіцца працаваць, заклікаў пайці новых дарогі для нацыянальнай справы, уліць новыя сілы ў рады працаўнікоў беларускага адраджэньня. Посьля гэтай прамовы пачаліся выбары прэзідзіума. За старшыню з'езд выбраў Д. Жылуновіча, старшыню Цэнтральнага Камітэта Бел. Сац. Грам., за таварышаў старшыні А. Левіцкаго (Бел. Парт. Нар. Сац.) і Галавача (Бел. Сац. Грам.), за сэкрэтароў А. Будзьку (труд.), Ф. Стульбу (Б. Н. П. С.) і П. Каравайчыка (безп.).

Рэзультат выбараў ўстрэчаны моцным плясканьнем ў далоні сярод членаў Б. С. Г.

Старшыня чытае павестку з'езду, выробленую Бел. Нац. Кам., склікаўшым з'езд, і прапануе прыняць такі парадак першаго дня з'езду: выбары прэзідзіума, прывітаньня, даклад Камітэту, даклады з мейсц, падзел на сэкцыі, парадак дня на 9-е ліпня. Парадак гэты прымаецца.

З асобный заявай выступае тав. Алексюк: ён прапануе паслаць прывітную тэлеграмму Цэнтральнай Украінскай Радзі і чытае праэкт тэлеграммы. Патрэбу пасылкі патрымоўвае і грамадз. Забелло, дэлегат ад Кіеўскага Беларускага Гуртка «Зорка». Дыло, дэлегат Маскоўскай Бел. Сац. Гр., дадае, што украінцы склікаюць у Кіеві з'езд усіх недзяржаўных нацый, якія толькі дамагаюцца фэдэрацыі, і дзеля гэтаго ён так сама падтрымоўвае пасылку тэлеграммы: «Трэба паказаць усім нашым ворагам, што мы ні адны, што мы ідом разам з іншымі нацыямі і што ў нашых руках вялікая сіла». Смоліч, старшыня Мінскаго аддзелу Б. С. Г., гавора аб адзінакавасьці долі Украіны і Беларусі. «Дзякуючы спэцыяльным умовам яе развіцьця, яна выпярэдзіла нас, але дарога ў нас адна. Цяперашнее Украіны—гэта наша будучына. Украіна ідзе у авангардзі нацыянальнага руху, яна разчышчае дарогу усім, ідучым да фэдэрацыі». Тым боляй прамоўца падтрымоўвае патрэбу пасылкі тэлеграммы да Цэнтр. Укр. Рады.

Старшыня ставіць пытаньне аб пасылцы тэлеграммы на галасаваньне с тым, каб апрацаваньне праэкту тэлеграммы даручыць прэзідзіуму. Прапазыцыя прымаецца большасьцю усіх галасоў проціў аднаго. Проціў пасылк тэлеграммы галасаваў грамадзянін Збіткоўскі, дэлегат Віцебскаго Беларускаго Народнаго Хаўрусу.

Выступае с прывітаньнем з'езду член Маскоўскаго Камітэту Агульна-Расійскаго Селянскаго Хаўрусу. У некнай прамові ён сказаў, што М. К. А.-Р. С. Х. напісаў на сваім сьцягу «фэдэрацыя» і будзе падтрымоўваць справядлівыя дамаганьня усіх народаў Расіі, каб ні адзін народ не крыўдзіў другога, каб ні адзін народ не захацеў аддзеляцца, а каб усе яны саставілі адну вялікаю моцную сям'ю, гдзе ўсе роўнапраўны. (Доўг. пляск. ў далоні).

Старшыня з'езду адказывае на прывітаньне: «Мы заўсягды былі той думкі, што селяне, дэмакраты па самай сваёй істоці, дамагаюцца толькі праўды і справядлівасьці і адкідаюць зусім думку аб уцісненьні адной нацыі другою. Дзеля гэтага, я думаю, што з'езды селян, што адбываліся тут у Мінску, пад кіраўніцтвам прышлых людзей, не выяўляюць сабою праўдзівай волі дэмакратыі. І я ад імяні нашаго з'езду вітаю А.-Р. С. Х. і спадзяюся на тое, што ўсё селянства зразумее гэта і пойдзе за А.-Р. С. Х.».

Посьля гэтага старшыня чытае прыветныя тэлеграммы ад Шалкевіча і ад губэрнскаго Камісара ў Галічыні, Краскоўскаго.

Прэдстаўнік Жыдоўскай Злучанай Сацыялістычнай Партыі С. С. і Е. С. вітае з'езд і асабліва беларускіх сацыялістаў. Прамоўца верыць, што сацыялісты знойдуць дарогу да забязпечэньня народаў ад нацыянальнаго ўціску і канчае сваё прывітаньне клічэм: «Хай жыве працоўная дэмакратыя Беларусі!». (Пляск. ў дал.).

Прэдстаўнік Літоўскай Партыі Нар. Сац. вітае з'езд і беларускіх сацыялістаў, разам з другімі бараніўшых вольнасьць народаў і вызваліўшых свой народ беларускі ад векавечнаго уціску. Кончыў сваё прывітаньне клічэм: «Хай жыве Вольная Беларусь ў сям'і вольных народаў Расійскай Дэмакратычнай Фэдэратыўнай Рэспублікі!». (Аплёдзіс.).

Посьля гэтага выступіў са шчырым прывітаньнем «гаспадаром гэтаго краю» прэдстаўнік Украінскага Фронтовага З'езду і Украінскага Вайсковаго Камітэту Заходняга фронту. Прэдстаўніка брацкаго украінскага народу ўся заля ўстрэла доўгімі і гарачымі аплёдзісмэнтамі. Украінец гаварыў аб адзінакавасьці заданняў як украінцаў, так і беларусаў, аб патрэбі еднаньня і ўзаемнай намогі. Ен гаварыў аб цяжкіх умовах беларускай нацыянальнай работы, але што тым боляй чэсьці людзям, не палохаючымся цяжасьці. Чорные крукі злетаюцца і крачуць над Беларусяй, хочуць разарваць на часьці яе жывое цела, але яна вытрывае. Вайна спустошыла значную часьціну Беларусі, пятая часьць народу беларускаго гіне на выгнаньні, ў чужыні. Але беларускі народ, так шматператрываўшы і ня загінуўшы, ні загіне і цяпер, збудуе сваю нацыянальную хатку і, як роўны з роўнымі, будзе жыць у добрай згодзі с іншымі народамі.

«Слава вільній Білорусі!» выгалашае украінец.

«Слава вільній Україні!» крычаць ў адказ. Усе ўстаюць і робюць вялікую авацыю прэдстаўніку украінскаго народу.

Пасьля гэтага зьезд выслухаў пекнае прывітаньне прэдстаўніка Глаўнага Арганізацыйнаго Камітэту Агульна-Расійскаго Селянскаго Хаўрусу.

Жылуновіч, адказываючы прэдстаўнікам іншых народаў, што віталі зьезд прынёс ім шчырую падзяку ад зьезду за спачуцьцё нашай працы і выгаласіў здравіцу дэмакратыям усіх нацый і здравіцу Расійскай Дэмакратычнай фэдэратыўнай Рэспубліцы. Зьезд прыкрыў гэта гарачымі аплёдзісмэнтамі.

Ад імяні Маскоўскай Б. С. Г. выступае с прывітаньнем зьезду грамадзянін Дыло. Даляй ён гаворыць аб тым, што каб ворагі беларускаго руху пабылі на гэтым зьездзі, пабачылі зьехаўшыхся дэлегатаў, яны бы пракаиаліся, што пагляды іх на беларускі рух, як на «панскую выдумку», «польскую інтрыгу»—пагляды памылковыя. Беларускі рух—рух чыста дэмакратычны. Яго робюць работнікі, селяне і шчыра—дэмакратычная інтэлігэнцыя.

Тыя пісакі, што цяпер ў мейсцовых расійскіх газэтах пускаюць брудную брахню аб нас, яны пасьля праканаюцца ў сваёй абмылцы, але каб гэта ні было позна.

Мы будзем служыць толькі свайму народу; тые, хто стаіць нам на дарозі да народу нашага разступяцца, а не—дык мы іх скінем прэч і пойдзем далей сваёй дарогай. Мы ні гнулі сваешыі перад царом, і ні сагнём ні перад кім іншым. Мы спіхнём тых, што прыехалі да нас з чужых бакоў, ашуківаюць народ наш, ездзюць як бы яго прэдстаўнікамі да Петраграда і Масквы і фальшуюць думкі нашага народу.

Тые гузікі вучыцяльскіе, што выракліся сваіх бацькоў і свае бацькаўшчыны, пачуюць на сабе нашу мазольную руку. Яны хочуць весьці старую русіфікатарскую палітыку, але не. Як сказаў адзін работнік—беларус з Пуцілаўскаго заводу, ім раней плаціў цэнтральны урад за іх верную службу, а цяпер мы ім будзем плаціць. І мы паглядзім, як яны пойдуць проціў нацыяналізацыі школы. (Апл.) Ня гледзючы на нікога мы павінны ісьці сваёю дарогай і працаваць дзеля шчасьця краю. [Апл.]

Пасьля гэтага тав. старшыні Нац. Кам. Фальскі прачытаў даклад аб працы Нац. Кам. Дакладчык пачаў с 1905 г., пагаварыў аб цяжкіх умовах, ў якіх ішла беларуская праца, ўспамянуў аб Камітэці падмогі пацярпеўшым ад вайны, с пачаткам рэвалюцыі абвесьціўшым сябе «Нацыянальным» і склікаўшым першы зьезд беларускіх дзеячаў, на якім быў выбраны цяперашні Нац. Кам. гэтаму Камітэту прышлось працаваць так сама ў страшэнна кепскіх умовах, як палітычных, так і фінансавых. Але Камітэт рабіў усё, што мог. Так ён рэгістраваў беларускія арганізацыі, высылаў ім літэратуру, выдаваў адозвы, зарганізаваў збор на Нацыянальны Фонд і склікаў цяперашні зьезд.

Алексюк, загадчык аддзелу зносін і нацыянальнай прапаганды, дадае, што Камітэтам зробляна мала, дзеля таго, што не хапало сіл, а другое, і дзеля таго, што нацыянальнае пачуцьцё тут, на Беларусі, вельмі слабае і адбуджа-

---

бі, звыкаецца з жартамі шалёнага ветру, так Прахор звыкся з бядой,- -жыў і падрастаў.

Ня было каму пажаліцца у час смутку, ня было каму выказаць тую боль, каторую часамі адчуваў ён. Адзін крыж, што стаяў на растанні, ведаў перажыткі і бачыў сьлёзы дзіцяці.

Туды Прахор, у часі смутку, з астыўшым сэрцам, ішоў і у ног Збавіцеля маліўся, як умеў.

Там ён спамінаў імя гаротнай маткі свае, жаліўся ён на горкую сірочую долю і ні раз засыпаў пад блакітным небам. І бачыў ён, як з віраватай рэчкі выходзіла, скрыжваўшы рукі, маці, туліла яго да сябе, к пасінеўшаму твару, ды плакала.—Але ні баяўся ён. Прачнуўшыся, ён чуў, што нечая помач і прыхільнасьць, хоць ні тут, на зямлі, а ёсьць, і ён жыве ні адзін.

* * *

Так жыў і падрастаў Прахор. Сам апякун, чалавек бязмерна шчыры, рожніцы ніякой між сваімі дзяцьмі і Прахорам ні рабіў, а хворая гаспадыня палюбіла яго, як сына і увесь дагляд у хаці здала на рукі Прахора.

Стаў Прахор і хатняй вахмістрыняй, і нянькай.

Ен і песьню сьпяе над калыскай дзіцяці, дом дагледзіць, хворай услужа, накорміць усіх і на жывёлу ні забудзе.

Ужо ні раз сам апякуп усхваляў той дзень, калі у яго хаці адчыніліся дзьверы для сіраты. Той дзень быў для яго сьвятым.

І с таго мамэнту, калі вестка аб сіраце абляцела вёску і у яго, парабской, хаці з'явіўся чужынец, ён пастанавіў дзецям, каб жыць у згодзі і шанаваць сірату, як роднага брата.

Але было іначай...

Хворая гаспадыня у адзін дзень благаславіла сваю сямейку і больш ні устала. Перажытак у парабканскай сямьі быў надзвычайны.

Прахор па сьмерці гаспадыні выступіў на помач свайму апякуну. І працуючы праз увесь дзень, ён толькі у вечары мог бачыцца з ім і гутарыць аб тых плянах, якія будаваў для шчасьця яго дзяцей.

Але дзеці, як падраслі, чужую будову ні заўважылі і адзін за другім, як птушкі з гнезда, вышлі у сьвет пакінуўшы бацьку з Прахорам адных.

Жывуць у двох Прахор з апякуном, працуюць і дзелюцца думкамі аб усім мінулым, перажытым. Ня было нічога добрага успомніць бедакам як у аднаго, так і у другога,—жыцьцё адзін жаль.

Парабак, з малых дзён і да старасьці паслугач, за працай, за бядою дзён шчасьлівых ні бачыў, а Прахор гэтак сама родны нядолі сын. Ен ужо за колькі год жыцьця у дварэ лічыўся сваім чалавекам, працаваў на карысьць гаспадара, даглядаў за іх дабром і часам, калі быў хвор парабак, за яго у ночы сцярог двор.

Часта стаў занядаць на здароўе яго апякун, ці-то старасьць агарнула, ці-то выдахся чалавек, але Прахор у вачу яго ні бачыў таго жыцьця, якое бачыў раней. Неяк ён спахмурнеў, перастаў рупіцца аб усім, і у скорым часі памёр.

Ня было яшчэ для Прахора такога цяжкаго перажытку, які меў у дзень сьмерці апякуна.

Ен, ні адыходзючы ад пахаладзелага цела, плакаў, прычытаў. Засыпаючы яго зямлёю, ён ў голас жаліўся, што права на жыцьцё ні мае і ні хоча мець сусім, а жыве, а бацька дзяцей, чалавек патрэбны, памёр. І, зьняўшы шапку, скланіўся галавою над трупам, плакаў, а слёзы бобам каціліся з воч і быццам цяжкімі цьвікамі прыбівалі яго да зямлі.

Пахаваў Прахор свайго апякуна і вярнуўся дамоў заплаканы і разжаляны. Ен ужо быў адзінадным. Апошні мілы вобраз чалавека быў у магілі.

Адтрымаў Прахор службу апекуна і пашоў сьледам па яго сцежкам. У дзень ён працуе у двары, а у ночы вартуе панскае багацьце.

* * *

Восянь. Імглістая ноч. Сядзіць Прахор на лаўцы, пры рэчцы, з калакоткай у руках і раз-у-раз даючы знаць стукам звяглівай дошкі, што ня сьпіць. І нікому німа і думкі у галаве, што там, у імгле, як чароўнік сядзіць Прахор, шчыры паслугач. Усе спакойна спяць, толькі за рэчкай панскі тартак, працуючы праз усю ноч, як бы утарыць яго калакотцы, выбівае свае аднатоннае лата, ла-та, ла-та.

Любіў Прахор сядзець на гэтай лавачцы позна адзін. Адгэтуль ён мог бачыць рэчку і той бераг, дзе яго маці нашла сьмерць у халодных хвалах. Ен што раз бачыў над вадой густую імглу, а у ёй адбівалася цень яго маткі.

Толькі у святочны дзень ён пакідаў на часіну службу ды ішоў на магілку апякуна. Там Прахор маліўся за душу яго, даглядаў за раслінай і адыходзіў к службі ізноў.

Пастарэў Прахор. У жыцьці здарылася яшчэ адна зьмена. Двор, дзе служыў ён, прадалі і гаспадарыць узяўся другі.

Новая метла пачай мяце, і пачалі вымятаць усё ніпатрэбнае і вымялі Прахора за браму.

Прышлося сусім дрэнна. Сваіх ня было. Грошы ні сабраў, гадуючы чужых дзяцей, украсьці ні украў, так нічога і ня меў.

Трошкі жэбраком ні зрабіўся Прахор, але, дзякуючы аднаму селяніну з суседней вёскі, прыпыніўся у яго.

І там без работы ні сядзіць ён, то пасе гусі, то няньчыць дзеці.

Седзючы на выгоні, ён ўглядаўся у той бок, на маёнтак, дзе заставіў сілу і моладасьць, ды прыслухоўваўся, як той-жэ тартак выбівае аднатоннае: ла-та, ла-та, ла-та.

І успаміналася Прахору яго бедацкае жыцьцё, і той чорны дзень, дзень сьмерці апякуна.

А як толькі загудзе на полудзень гудок, Прахор закрывае галаву, каб ня чуць яго, бо раптам атчуваў цягучую боль у сэрцы.

Ен нешта тады шэптаў, і сьлёзы беглі адна за аднэй на сівую сьвітку.

Часьцей і часьцей заглядаў на могільнік Прахор. Што дзень яго можна было бачыць там.

І вось, адпачнуўшы ля курганка, дзе былі пахаваны косьці дарагога апякуна, ён адыходзіў назад і казаў:—Ох, татка, пасьпяшыў ты, пасьпяшыў! Ні твая чарга была, а мая... Але нічога, хутка і я лягу пры табе...

ГАЛУБОК.

АХВЯРУЙЦЕ НА БЕЛАРУСКІ НАЦЫЯНАЛЬНЫ ФОНД.

енца толькі тагды, як чалавек нападае на чужыну.

Словы свае прамоўца падмацоўвае параўнаваньнем ліку беларускіх арганізацый на Беларусі і по-за Беларусяй.

Э. Будзька дакладывае аб ходзе перагавораў з літоўцамі. Справа ў тым што літоўцы былі патрэбавалі ад Ураду, каб ім перадалі, ў упраўленьне Ковенскую, Віленскую і Сувальскую губ. А як ведама, ні адна з гэтых губэрніяў ні можа назвацца чыста літоўскай. І вось, петраградскіе члены Б. Н. К. звярнуліся да літоўцаў, каб тыя ясьней вызначылі межы свае сфэры кіраўніцтва і каб ні захаплялі мейсца гдзе жывуць беларусы. Літоўцы адмовіліся. Тагды папрабавалі знайсьці компраміс—стварыць Камітэт на-палавіну літоўскі, на-палавіну беларускі, да якого-б належылі ўсе справы гэтых губэрніяў, але літоўцы так сама адмовіліся, бо «літоўская справа, казалі яны, гэта справа міжнародная, а вы так пытаньня ні ставіце».

Посьля гэтых дакладаў старшыня абвесьціў перарыў на 2 гадзіны.

Посьля перарыву старшыня абвесьціў пачатак спрэчак аб працы Нацыянальнага Камітэту. Алексюк прапануе спачатку выслухаць даклады з мейсц, а посьля пачаць спрэчкі аб працы Нац. Кам., бо даклады з мейсц паслужаць дабаўкай і тлумачэньнем дакладу аб працы Камітэту. Старшыня ставіць гэта на галасаваньне. Прапазіцыя Алексюка прымаецца. Старшыня пытаецца, што раней, чым перайсьці да дакладаў з мейсц, можа хто захоча задаць якія-небудзь пытаньня дакладчыкам аб працы Нац. Кам. Адзін з дэлегатаў цікавіцца, якая была ініцыятыва Камітэту ў стварэньні беларускіх арганізацый на мейсцох. Алексюк адказывае, што ў гэтым кірунку ў Камітэту бадай што ніякай ініцыятывы ні было; Камітэт толькі рэгістраваў закладаньня арганізацыі і увыходзіў ў зносіны і імі. Дыло просіць інфармацыі аб дэлегацыі першаго беларускаго з'езду да Часоваго Расійскаго Ураду. Алексюк, як сам бышоў у гэтай дэлегацыі, дае тлумачэньні. Спачатку дэлегацыя была у прэм'ер-міністра, князя Львова, падала яму дакладную запіску аб прошласьці нашага краю, аб яго экапамічным становішчы, школі, аўтаноміі. Князь Львов выслухаў усё гэта уважна, але сказаў што усе гэтыя дамаганьня належуцца да розных міністраў. Пайшлі посьля гэтага да Мануйлава. Выказалі яму патрэбу унівэрсітэту, вышэйшай сельска-гаспадарскай школы ў краі, патрэбу перадачы кіраваньня асьветай ў рукі мейсцовых людзей, патрэбу дапасаваньня школы да мейсцоваго жыцьця. Міністр сказаў, што ён, як і урад, нічога ні мае проціў нашых жаданьняў, але зрабіць нічога ні можа і толькі парадзіў паслаць сваіх прэдстаўнікаў ў Камітэт, які арганізаваўся тагды пры Міністэрсьцьві Народнай Прасьветы. Былі ў тав. міністра ўнутраных спраў, Леонтьева. Той адразу папытаўся, якая рэальная сіла стаіць за дэлегацыяй? Алексюк стаў гаварыць, што за дэлегацыяй стаіць вялікая маральная сіла, але гэта, як відаць было, ўражэньня на яго ні зрабіло ніякага. Дэлегацыя гаварыла яму аб тым, што на Беларусі выбіраюцца за губэрнскіх камісараў земцы Сталыпінскаго земства, што яны вядуць старую абрусіцяльную палітыку і т. д. Леонтьев сказаў, што ён спагадае гэтай бядзе, але памагчы нічым ні можа, ня можа ісьці проціў выбарнай ўласьці. Болей канкрэтна удалося пагаварыць з обер-пракурорам, Львовым, аб тым, што некаторыя высокія прэдстаўнікі царквы робюць палітычныя выступленьня такого парадку, што толькі распаляюць нацыанальную і рэлігійную спрэчку.

Дэлегацыя казала яму адозву аднаго с такіх ерархаў. Львов згадзіўся с тым, што гэтакаго чалавека ні можна даляй трымаць.

Была намечана кандыдатура эпіскапа-беларуса. Але з гэтай гысторыі нічога ня выйшло. Была дэлегацыя і у каталіцкаго біскупа і паставіла яму па увагу свае патрэбы: беларуская мова ў касьцелі, беларуская духоўная каталіцкая сэмінарыя і т. д. Устрэлі тую самую спагаду, што і у іншых і так сама адыйшліся з нічым. Увесь рэзультат дэлегацыі можна характэрызаваць расейскім словам «вообще».

(Працяг будзе).

Друк і жыцьцё.

«Анціпольская агітацыя «Гоману».

Пад гэтаю назваю «Gazeta Polska» надрукавала ў нумяры за 8-е ліпня артыкул; там мы чытаем цікавыя вестку аб працы беларускай газэты ў Вільні і такую жэ цікавую яе ацэнку.

«Беларуская газэта «Гоман» вядзе вострую анціпольскую агітацыю. Гэтая газэта ўбівае сваім чытачом думку, што незалежная Польша—гэта «панска —шляхэцкая дзяржава», што Часовая Дзяржаўная Рада (ў Варшаві) ёсьць «панскі урад», а палякі з Беларусі—«прыблуды і ўсялякаго гатунку самазванцы». На мейсцовых палякаў «Гоман» глядзіць, як на апапаваных «шаленствам пацыаналізму», а розныя заявы за прылучэньне Літвы (Беларусі? Рэд.) да Польшы, тлумачыць, як «ганьбу», «безўстыд», «здраду». Віляпскі адрас [гуртка Вілянскіх кабет, аб якім пісапо было ў пум. 1 «В. Б» Рэд.]— Гэто пасьлед «брудпай, ганебпай інтрыгі». «Польскі народ стасуецца да нас—піша «Гоман»—ні як сястра да брата, а як воўк да авечкі. І калі цяпер Польша, ў значнай часьці, сіламі нашых людзей здабыла вольнасьць, заміж падзякі пе толькі ні разу не ўчыніла пробы памагчы нам. але, ня здужаўшы яшчэ сама добра зарганізавацца, хоча загарнуць наш край пад сваё шляхэцкае панаваньня. Гэтым яна здрадзіла ня толькі наш край, але й так шумна апеваны польскі дэмакратызм «за вашу і нашу вольнасьць». Ня дзіва, што наш дэмакратычны народ с пагардаю адвярнуўся ад такой «сястры». (Нум. 33 за 24 —IV 1917 г.)

На заходы палякаў з Беларусі «Гоман» глядзіць, як на «здрадлівыя ідэі падданьня краю чужой дзяржаві—шляхоцкай Польшы». Гэтая стацьця капчаецца грозьбаю: «Толькі гэтыя паны забываюцца аб адным, што ўсякая мерка цярплівасьці народу раней ці пазьней скопчыцца, і доля здрайцаў вядомая» [Нум. 36 за 4—V 1917 г.]

Зусім асаблівым голасам згоды звініць пярадавіца «Гоману» за 22-е мая 1917 г. [Нум. 41] Мы ў ёй чытаем: «У такі момэнт павінны замоўкнуць пацыапальныя калатніпы і спрэчкі, якія дагэтуль зруйнавалі ўсе пробы супольнай працы ўсяго грамадзянства. Грамадзянскія арганізацыі, як нацыапальныя, так і міжнацыанальныя, што паставілі сваім заданьнем ратаваць людзей ад голаду, павінны падаць сабе ўзаемна рукі і злучыць усе сілы ў адным кірунку». Гэты голас тлумачыцца прычынамі чыста уцілітарнымі—хацепьнем карыстаць з фондаў, сабраных заможнымі польскімі арганізацыямі, тагды як Беларусы, невялічкая жменька ў Вільні, ні маглі разжыцца на большыя грошы.

Адразу-жа за гэтай стацьцёй, заклікаючай да забыцьця даўнейшых спрэчак і калатніны, ідзе востры напад на палякаў, польскую буржуазію і польскае духавенства, што ўсімі сіламі стараюцца перарабіць «нашых беларусаў на палякаў, абы паказаць, што нібы то цэльны тутэйшы народ і наш край ёсьць польскі». Стацьця капчаецца выпадам проціў Дзяржаўнай Рады [ў Варшаві], таго «панскаго ураду», што «абы толькі яму удалося палажыць сваю руку на наш край, кіраваў бы намі праз тых самых паноў, якія добра ўжо даліся ў знакі тутэйшаму люду.

«Гоман» перадрукоўвае ўсе анціпольскія заявы і пратэсты украінцаў і прапагандуе беларуска-украінскі хаўрус дзеля змаганьня с палякамі. Гэтай справі ахвяруюцца стацьці, ў якіх мы чытаем, напрыклад: «Цяпер палякі робюць спэцыяльны напор на тыя беларуска-украінскія землі, што тпайходзяцца на ўсход ад Польшы. Гэта творыць новую падставу злучнасьці беларуска-украінскай дзеля змаганьня с палякамі і ўсё, што робіцца у нашых братоў украінцаў, дужа цікавіць і беларускае грамадзянство.

У акрузі нямецкай акупацыі беларусы мяжуюцца з украінцамі ў паўднёвай часьці Гродзяншчыны. Але ўкраінцы ўвыходзюць у межы Каралеўства Польскаго, займаючы часьці Седлецкай і Любэльскай губ., так званую Холмшчыну. Хоць народ украінскі шмат выпярэдзіў беларусаў у сваім нацыапальным руху, але людпасьць украінская на Холмшчыні і Гродзяншчыні пеяк асталася з-заду агульна-украінскаго жыцьця. Пад цяжкім напорам маскоўцаў і палякаў, адзеляные ад свайго народу лясамі і балотамі, жывучы здалёк ад Галічыны, гдзе украінцы дашлі да вольнаго жыцьця і адкуль ішло на Расійскую Украіну друкаванае слово і думкі аб вызваленьні, украінцы ў гэтым закутку да апошніх часаў ня выявілі самадзельнаго жыцьця і ня мелі нават ні адной украінскай газэты. І гродзянскія украінцы жылі нават у блізшым духоўным жыцьці з беларусамі, чым са сваім ўласным народам. Але грозьба няволі ў незалежнай шляхэцка-панскай Польшы змусіла да працы і гэтую частку народу ўкраінскаго. Гэтая грозьба будзіць усе чынныя сілы, якія пачынаюць гуртавацца і думаць аб спосабах змаганьня за сваю вольнасьць. І трэба думаць, што й адтуль падымецца жывы голас проціў аннэксыйных плянаў Польшы, голас згоды з ясна выказаным голасам беларусаў». [пум. 43 за 29—V 1917 г.]

Надта характэрна, што газэта, каторая друкуецца коштам Ober-Ost, анціпольскую агітацыю праводзіць пад сьцягамі інтарэсаў дэмакратыі і нават сацыялізму».

«Gazeta Polska», як відаць, ніяк ня можа зразумець таго, што людзі, называючы сябе дэмакратамі і нават соцыялістамі, могуць ня згаджацца на прылучэньне свайго краю да Польшы і змагацца з яе аннэксыйнымі плянамі, ня будучы нікім падкуплены. Яна, мусі, шчыра верыць ў той старой байцы, што Польша была для беларускаго народу, як сястра для брата, і того, хто йдзе праціў яе шчырай дзіцячай веры, лічыць разбойнікамі і служкамі Вільгэльма. Нам жэ, беларусам, дужа добра ведама, чым была для нас Польша: Можа, ведае гэтаі «Gazeta Polska», атолькі прыкідываецца дзіцянём? Дык на што-ж яна тагды пушчае ў ход старую ўжо брахню аб нямецкіх грашах, брахню, годную толькі самай чорнай-чорнай сотні?

АДОЗВА.

Усіх, каму дорага справа адраджэння Беларусі, хто жадае сьветлай будучыны свае́й многапакутнай айчыні, хто шануе мову сваю і шчыра спагадае пашырэнню друкованаго слова у роднай мові,—рэдакцыя «Вольнае Беларусі» упрашае:

1] Надпісывацца самым і пашыраць газэту паміж сваіх знаёмых;

2] Калі нізмога выпісываць газэту аднаму, дык рабіць складчыну і выпісываць грамадою;

3] Прысылаць адрэсы сваіх таварышоў, сяброў і знаёмых дзеля пасылкі ім пробных нумяроў;

4] Памятайце, што пашыраючы беларускае друкованае слова, пашыраецца ідэя беларускага нацыянальнага адраджэння;

5] Ніхай ня будзе нідзе гэткага глухога кутка, дзе—ня чуваць быў кліч «Вольнае Беларусі»;

6] Прысылаць весткі аб усіх вядомых вам беларускіх арганізацыях;

7] Прысылаць весткі (карэспандэнцыі) з усіх куткоў Беларусі і аб жыцьці беларусаў на чужыні;

8] Ніхай кожны надпішчык будзе і супрацоўнікам газэты;

9] Толькі злучаными сіламі і супольнай працай мы працярэбім шлях да сьветлай, лепшай долі;

10[Калі мы самі аб сабе ні падбаем, дык ніхто нам ні паможа,—а хто дбае той і мае;

11] Багатые і заможные станы нашага народу выракліся свайго роду і пашыліся ці то ў палякі, ці то ў маскалі,—застаўся адзін працоўны дзесяцімільённы народ;

12] Уся наша сіла, моц і будучына у еднасьці, згодзі і супольнай працы. Дык да агульнай працы, грамадзяне, да змагання за нацыянальную сьвядомасьць, за адбудаванне лепшай долі на грунці праўды і справядлівасьці.

Рэдакцыя.

ВАЙНА.

За гэты тыдзень сітуацыя [палажэньне] на паўднёва-Заходнім Фронці трошкі палепшала. Праўда, войска расійскае адыходзіцца ўсё даляй і даляй на ўсход, але такога непарадку й перапалоху, як раней, цяпер, мусі, ўжо піма. Паведамленьня Штабу за апошнія дні гаворуць яшчэ аб наступі праціўніка, але разам с тым, што расійскае войска не адходзіць ужо без бою і робіць контр-атакі. Паведамленьня за 17 і 18 ліпня гавораць аб заядлых, «упартых бітвах», якія адбываюцца паміж нямецкімі і расійскімі арміямі. Немцы ачысьцілі ад расійскага войска ўсю Усходнюю Галічыну і стараюцца цяпер перабрацца цераз рэчку Збруч, што служыць мяжою паміж Расіяй і Аўстрыяй. Покі што гэта ім ні ўдаецца, а як даляй будзе,—невядама. Калі яны перабяруцца цераз Збруч, будзе дрэнна, бо тагды ім па дарозі ні будзе ніякіх значных натуральных перашкодаў. Тыя мейсцы, што немцы цяпер адабралі і яшчэ маюцца адабраць, надта багатыя і уражайныя (чарназём), а гэта немцам як раз на руку.

Каб трохі памагчы расійскім арміям Паўднёва-Заходняго Фронту і адцягнуць ад іх часьць немцаў, расійскае і румынскае войска яшчэ 11 ліпня начало наступаць ў Румыніі. Спачатку ўсё ішло добра; забралі больш як 60 гарматаў, шмат кулямётаў, мінамётаў, палонных; але апошнімі днямі, немцам, як відаць удалося стрымаць, зліквідаваць гэты наступ.

На Заходнім фронці нічога асаблівага. Расійскае войска адыйшлося на свае старыя пазіцыі. Былі чуткі, што немцы падводзюць туды войска, каб самым пачаць наступаць, але покі што ціха.

Рэдактар Я. Лёсік.

Друкарня Н. Нахумова
Выдавец — Т-ва Беларускай Культуры